

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

**تمام العلم  
پرسش و پاسخ های ادبیات عربی**

محمد هادی بیات

سرشناسه: بیات، محمدهادی، ۱۳۷۳-  
عنوان و نام پدیدآور: تمام‌العلم: پرسش و پاسخ‌های ادبیات عربی/محمدهادی بیات؛ ویراستار محمدعلی قاسمی.  
مشخصات نشر: مشهد: قلم آذین رضا، ۱۴۰۳.  
مشخصات ظاهری: ۴۱۶ ص.  
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۷۶۷۳-۸۵-۲  
وضعیت فهرست نویسی: فیپا  
یادداشت: کتابنامه: ص. ۴۰۹ - ۴۱۳؛ همچنین به صورت زیرنویس.  
موضوع: زبان عربی -- کتاب‌های درسی برای خارجی‌ان -- فارسی -- پرسش‌ها و پاسخ‌ها  
Arabic language -- Textbooks for foreign speakers -- Persian -- Questions and answers  
زبان عربی -- صرف و نحو -- پرسش‌ها و پاسخ‌ها  
Arabic language -- Morphosyntax -- Questions and answers  
زبان عربی -- صرف و نحو -- راهنمای آموزشی  
Arabic language -- Morphosyntax -- Study and teaching  
رده بندی کنگره: PJ ۶۲۰۳  
رده بندی دیویی: ۴۹۲/۷۵۰۷  
شماره کتابشناسی ملی: ۹۶۰۸۶۶۷



تمام العلم

## پرسش و پاسخ‌های ادبیات عربی

نویسنده: محمدهادی بیات  
ویراستار: دکتر محمدعلی قاسمی  
طراح جلد: سیدسلیمان طلوع هاشمی  
چاپ اول: ۱۴۰۳  
شمارگان: ۵۰ نسخه  
قیمت: ۴۸۰۰۰ تومان  
چاپ و صحافی: فرخی  
مرکز توزیع: مشهد مقدس، خیابان آیت الله بهجت ۲، پاساژ گنجینه کتاب  
تلفن: ۰۵۱-۳۲۲۵۵۳۹۰ ۰۹۱۵۱۲۰۱۹۶۲

حق چاپ محفوظ است

## فهرست مطالب

مقدمه.....	۲۵
<b>بخش اول: پرسش و پاسخ‌های لغوی.....</b>	<b>۳۱</b>
سؤال ۱: مراد از نظریه «گوهر معنا» و «معنای حسنی» چیست؟.....	۳۳
سؤال ۲: مراد از قاعده «زیاده المَبانی تَدُلُّ علی زیاده المَعانی» چیست؟.....	۳۴
سؤال ۳: در معاجم لغوی گاهی در توضیح معنای برخی لغات، از واژه «معروف» استفاده شده است؛ مراد از این واژه چیست؟.....	۳۴
سؤال ۴: منظور از علائم (ـ، ِ، ؤ) که پس بیان افعال در کتب لغت ذکر شده‌اند، چیست؟.....	۳۵
سؤال ۵: منظور از «تشکیل» در مباحث ادبی چیست؟.....	۳۵
سؤال ۶: «آخِر» و «آخر» با یکدیگر چه تفاوتی دارند؟.....	۳۶
سؤال ۷: «أوجه» و «أوجه» در معنا و استعمال چه تفاوتی با یکدیگر دارند؟.....	۳۶
سؤال ۸: آیا «تأکید» و «توکید» هر دو صحیح هستند؟.....	۳۷
سؤال ۹: کلمه «مَیِّت» در اصل چه بوده است؟ آیا این کلمه در مجرای قواعد اعلال و ادغام قرار گرفته است؟.....	۳۸
سؤال ۱۰: آیا منظور از واژه «لَعْمَرُک» (به جان تو سوگند)، همان «عُمُر» است؟ اگر آری، چرا حرکت حرف عین مفتوح است؟.....	۳۸
سؤال ۱۱: آیا کلمه «رَبّ» اسم فاعل است؟ یعنی در اصل «رَیْب» بوده (که الف آن حذف شده و سپس دو حرف «باء» در هم ادغام شده‌اند) و به همین دلیل احکام اسم فاعل را دارد؟.....	۳۹

- سؤال ۱۲: معنای لغوی واژه «ابلیس» چیست؟ آیا این کلمه اسم غیر منصرف است؟ ... ۴۰
- سؤال ۱۳: «التَّهْلُكَةُ»، چگونه کلمه‌ای است؟ ..... ۴۰
- سؤال ۱۴: آیا منظور از واژه «قَهْرْمَانَةٌ» در روایت: «إِنَّ الْمَرْأَةَ رِيحَانَةٌ وَلَيْسَتْ بِقَهْرْمَانَةٍ»، همان قهرمان فارسی است؟ آیا این واژه معرب است؟ ..... ۴۱
- سؤال ۱۵: آیا به کار رفتن حرف «عَلَى» پس از فعل، می‌تواند بروجوب عمل دلالت کند؟ ..... ۴۳
- سؤال ۱۶: آیا کلمه «قیلاً» در آیه شریفه ﴿وَمَنْ أَضْدَقُ مِنَ اللَّهِ قِيلاً﴾ (النساء: ۱۲۲)، مصدر فعل «قَالَ يَقُولُ» است؟ ..... ۴۳
- سؤال ۱۷: کلمه «مَعِين» در آیه شریفه: ﴿قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَصْحَحَ مَاؤُكُمْ غَوْرًا فَمَنْ يَأْتِيكُمْ بِمَاءٍ مَعِينٍ﴾ (الملک: ۳۰)، از ریشه «عَيْن» هست یا «مَعَن»؟ ..... ۴۴
- سؤال ۱۸: چرا با اینکه «الف» اولین حرف الفباست، لغتنامه‌های عربی با حرف «همزه» آغاز می‌شوند؟ ..... ۴۴
- سؤال ۱۹: چند لغتنامه برای مراجعات و پژوهش‌های لغوی معرفی کنید. .... ۴۵

**بخش دوم: پرسش و پاسخ‌های صرفی** ..... ۴۷

۱. کلیات ..... ۴۷
۲. فعل ..... ۴۷
۳. اسم ..... ۴۷
۴. متفرقه ..... ۴۷

**۱. کلیات** ..... ۴۹

- الف. وزن ..... ۴۹
- سؤال: تفاوت وزن عروضی با وزن صرفی چیست؟ ..... ۴۹
- ب. حروف اصلی و زائد ..... ۵۰
- سؤال ۱: مراد از حروف اصلی و زائد چیست؟ چگونه حروف زائد از حروف اصلی تشخیص داده می‌شوند؟ ..... ۵۰
- سؤال ۲: فعل براساس نوع حروف اصلی به چند دسته تقسیم می‌شود؟ آیا این اقسام قابل جمع با یکدیگر هستند؟ ..... ۵۲
- ج. همزه قطع و وصل؛ الف و لام ..... ۵۳
- سؤال ۱: در چه مواردی همزه کلمات، همزه وصل است؟ ..... ۵۳
- سؤال ۲: همزه کلمه «اسم» چه زمان نوشته و خوانده می‌شود و چه زمان خیر؟ ..... ۵۴
- سؤال ۳: منظور از «الف و لام شمسی» و «الف و لام قمری» چیست؟ ..... ۵۵

- د. التقاء ساکنین ..... ۵۵
- سؤال ۱: آیا مشخص است که چه هنگام برای دفع التقاء ساکنین، ساکن اول «مکسور»، «مفتوح» و یا «مضموم» می شود؟ آیا ضابطه خاصی دارد؟ ..... ۵۵
- سؤال ۲: التقاء ساکنین علی حده (جایز) چیست؟ ..... ۵۶
- ه. مضاعف و ادغام ..... ۵۸
- سؤال ۱: «ادغام» چیست و نحوه اجرای قواعد آن به چه صورت است؟ ..... ۵۸
- سؤال ۲: چرا در کلمات مضاعف رباعی، «ادغام» جاری نمی شود؟ ..... ۶۱
- سؤال ۳: آیا ادغام در حروف هم رخ می دهد؟ ..... ۶۲
- و. مهموز و تخفیف ..... ۶۳
- سؤال ۱: فعل مهموز بر چند قسم است و کدام یک از اقسام آن در مجرای قواعد تخفیف قرار می گیرد؟ ..... ۶۳
- سؤال ۲: ماده «رَأَى يَرَى» بر اساس چه قاعده ای به «رَأَى يَرَى» تبدیل می شود؟ ..... ۶۴
- ز. معتل و اعلال ..... ۶۵
- سؤال ۱: منظور از حرف «مَدَّ» و «لین» چیست؟ ..... ۶۵
- سؤال ۲: آیا فعل معتل الفی هم داریم، یا فقط معتل واوی و یائی وجود دارد؟ ..... ۶۶
- سؤال ۳: تجزیه فعل «لُمْتُنَّيْ» به چه صورت است؟ ..... ۶۶
۲. فعل ..... ۶۷
- الف. فعل ماضی ..... ۶۷
- سؤال ۱: فعل ماضی از لحاظ معنایی چند نوع است؟ ..... ۶۷
- سؤال ۲: تجزیه کلمه «إِشْمَأَزَتْ» چیست؟ ..... ۶۸
- سؤال ۳: منظور از اینکه فعل ماضی و مضارع خبری و امرانشائی است، چیست؟ ..... ۶۸
- ب. فعل مضارع ..... ۶۹
- سؤال ۱: وجه تسمیه فعل مضارع به این نام چیست؟ ..... ۶۹
- سؤال ۲: تفاوت «صیغ خمسه» با «افعال خمسه» چیست و شامل کدام صیغه ها می شوند؟ ..... ۷۰
- سؤال ۳: منظور از اینکه زمان فعل مضارع مشترک بین حال و استقبال است، چیست؟ ..... ۷۱
- سؤال ۴: آیا لام مفتوح بر سر فعل مضارع، زمان آن را مختص به حال می کند؟ به عبارت دیگر: آیا «لَ» از معینات مضارع برای زمان حال است؟ ..... ۷۲
- سؤال ۵: چرا «لام تأکید» بر سوف داخل می شود ﴿وَلَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ فَتَرْضَى﴾، اما بر سین داخل نمی شود! ..... ۷۳

- سؤال ۶: منظور از «نونِ اناث» چیست؟ ..... ۷۳
- ج. فعل معلوم و مجهول ..... ۷۴
- سؤال ۱: شیوه و مراحل مجهول کردن فعل ماضی، مضارع و امر چگونه است؟ ..... ۷۴
- سؤال ۲: تفاوت مجهول فعل متعدی و لازم در صرف با ضمیر چیست؟ ..... ۷۶
- سؤال ۳: فرق معنایی «تُعین» و «تُعان» (فعل معلوم و مجهول) چیست؟ آیا قاعده‌ای هست که بتوان به وسیله آن، چنین کلماتی را ترجمه کرد؟ ..... ۷۸
- سؤال ۴: فعل «لِتَهْتَدُوا» معلوم (و لازم) است، اما در ترجمه آن گفته‌اند: «تا هدایت شوید»، یعنی از «شدن» استفاده کرده‌اند؛ با اینکه از فعل «شد» برای ترجمه افعال مجهول استفاده می‌شود! مطلب چگونه است؟ ..... ۷۸
- سؤال ۵: منظور از فعل مجهول سماعی چیست؟ ..... ۷۹
- د. فعل لازم و متعدی ..... ۸۰
- سؤال ۱: راه تشخیص فعل متعدی از لازم چیست؟ ..... ۸۰
- سؤال ۲: مراد از تعدیه «عام» و «خاص» چیست و چه تفاوتی با یکدیگر دارند؟ ..... ۸۱
- سؤال ۳: آیا اگر فعل متعدی مجهول شود، علاوه بر نائب فاعل، مفعول به هم می‌تواند بگیرد؟ فعل لازم چطور؟ ..... ۸۲
- ه. افعال ثلاثی مجرد ..... ۸۳
- سؤال ۱: آیا افعال ثلاثی مجرد هم مانند غیر ثلاثی مجرد، ابواب مختلف دارند؟ نام باب هایشان چیست؟ ..... ۸۳
- سؤال ۲: ابواب افعال ثلاثی مجرد، چه ویژگی‌هایی داشته و در کلام چگونه شناخته می‌شوند؟ ..... ۸۸
- سؤال ۳: چرا برای ابواب مزید معنای مشهور (غالبی) بیان شده است (مثلاً می‌گویند معنای مشهور باب افعال، تعدیه است)، اما برای ابواب مجرد، معنای مشهور بیان نشده است؟ ..... ۸۹
- سؤال ۴: آیا ملاک مجرد یا مزید بودن فعل و اسم با یکدیگر متفاوت است؟ ..... ۹۰
- سؤال ۵: آیا در زبان عربی فعلی وجود دارد که ریشه آن ۲ حرفی باشد؟ ..... ۹۲
- و. افعال غیر ثلاثی مجرد ..... ۹۲
- سؤال ۱: فعل «ضارب» ثلاثی مجرد است یا مزید و از کدام باب است؟ ..... ۹۲
- سؤال ۲: چگونه تشخیص دهیم فعلی که با سین شروع شده است، باب استفعال است یا سین جزء حروف اصلی آن است؟ ..... ۹۳
- سؤال ۳: چرا همزه امر باب افعال - برخلاف همزه امر سایر افعال امر - مفتوح است؟ ..... ۹۳

- سؤال ۴: مگر حروف «أَتَيْنَ»، اختصاص به فعل مضارع نداشته و از نشانه‌های آن محسوب نمی‌شود؟ پس چرا «تَعَلَّمَ» که فعل ماضی است، با «تاء» شروع شده است؟ ..... ۹۴
- سؤال ۵: چرا وقتی ماده «ضرب» به باب «افتعال» می‌رود (اضطراب)، «تاء» باب تبدیل به «ط» می‌شود: «اضطراب»؟ ..... ۹۵
- سؤال ۶: با توجه به اینکه معنای غالبی باب‌های «مُفَاعَلَةٌ» و «تَفَاعُلٌ» مشارکت است و مشارکت طرفینی است، معنای صیغه مفرد این باب‌ها چگونه است؟ ..... ۹۵
- سؤال ۷: آیا قاعده حذف تاء در مضارع و امر غائب باب‌های «تَفَعَّلُ، تَفَاعُلُ وَتَفَعَّلُ»، مانند: «تَتَصَرَّبُ ← تَصَرَّبُ»، صرفاً به جهت سبک شدن کلمه در لفظ است یا ثمره بلاغی و معنایی هم دارد؟ ..... ۹۶
- سؤال ۸: قاعده «جسد زشت» در صرف چیست؟ این قاعده در چه کلماتی رخ می‌دهد؟ ..... ۹۹
- سؤال ۹: آیا اجرای قاعده «جسد زشت»، تنها به جهت تخفیف در لفظ است و یا ثمره معنایی هم دارد؟ ..... ۱۰۰
- ز. نون تأکید ..... ۱۰۲
- سؤال ۱: نون تأکید چگونه به فارسی ترجمه می‌شود؟ ..... ۱۰۲
- سؤال ۲: علت حذف ضمیر «واو» و «یاء» در صیغه‌های ۳، ۹ و ۱۰ فعل مضارع، به هنگام متصل شدن به نون تأکید ثقیله چیست؟ ..... ۱۰۳
- سؤال ۳: منظور از نون تأکید مباحره و غیرمباحره چیست؟ ..... ۱۰۳
- سؤال ۴: علت عدم الحاق نون تأکید خفیفه به صیغ ثنیه و جمع مؤنث سالم چیست؟ ..... ۱۰۴
- سؤال ۵: چرا به هنگام اتصال نون تأکید (ثقیله یا خفیفه) به افعال خمسه، نون عوض از رفع حذف می‌شود؟ ..... ۱۰۵
- سؤال ۶: کیفیت الحاق نون تأکید به انواع فعل چگونه است؟ هنگام الحاق نون، چه تغییراتی در فعل پدید می‌آید؟ ..... ۱۰۵
۳. اسم ..... ۱۱۱
- الف. مصدر و مشتقات ..... ۱۱۱
- سؤال ۱: کاربرد مصدر میمی و اساساً فلسفه وجودی آن چیست؟ ..... ۱۱۱
- سؤال ۲: چرا به «صیغه مبالغه» صیغه اطلاق کرده‌اند؟ چرا مانند «اسم تفضیل» به آن «اسم مبالغه» نگفته‌اند؟ ..... ۱۱۲
- سؤال ۳: تجزیه کلمه «مُدْهَامَتَانِ» چیست؟ ..... ۱۱۳
- سؤال ۴: می‌گویند «خیر» و «شَرٌّ» اسم تفضیل اند و در اصل «أَخِيرٌ» و «أَشْرٌ» بوده‌اند که همزه از ابتدای آنها حذف شده است. علت حذف همزه چیست؟ ..... ۱۱۴

- ب. مذکرو مؤنث ..... ۱۱۴
- سؤال ۱: اسماء مؤنث معنوی که علامت تأنیث ندارند، چگونه در عبارت قابل تشخیص اند؟ ..... ۱۱۴
- سؤال ۲: چرا بین مذکرو مؤنث، مذکراصل و مؤنث فرع محسوب می شود؟ ..... ۱۱۵
- سؤال ۳: اینکه عرب با اسمی که مؤنث حقیقی است (انسان یا حیوان است)، معامله مؤنث کرده، امری طبیعی است. اما چرا برخی از اسمها که جنسیت در آنها بی معناست (مانند شمس) را مؤنث حساب کرده است؟ ..... ۱۱۵
- سؤال ۴: در صیغه طلاق (زوجة مُوَكَّلِي هِيَ طَالِقٌ)، چرا این واژه به صورت مذکرآمده در حالی که مراد زوجه است و باید «طالقة» می آمده است؟ و نیز: در صیغه عقد نکاح (أَنْكَحْتُ مُوَكَّلَتِي لِمُوَكَّلِي)، چرا حرف جرّ بر سر زوج در آمده اما در قرآن کریم، بر سر زوجه: ﴿وَزَوَّجْنَاهُمْ بِحُورِ الْعِينِ﴾ (الدخان: ۴۵)؟ ..... ۱۱۷
- ج. مفرد، مثنی، جمع ..... ۱۱۸
- سؤال ۱: در تعریف جمع مکسر گفته اند: «جمع معی است که شکل لفظ مفرد آن به هنگام جمع بسته شدن شکسته شده و تغییر می کند»؛ این تغییر شکل مفرد، به چند صورت است؟ ..... ۱۱۸
- سؤال ۲: صیغه منتهی الجموع چیست؟ ..... ۱۱۹
- سؤال ۳: اسم جنس چیست و چند قسم دارد؟ ..... ۱۲۰
۴. متفرقه ..... ۱۲۳
- سؤال ۱: چرا فعل در زبان فارسی ۶ صیغه و در زبان عربی ۱۴ صیغه دارد؟ ..... ۱۲۳
- سؤال ۲: «واو اشباع» چیست و چه زمان به کار می رود؟ ..... ۱۲۴
- سؤال ۳: آیا منظور از فعل «غیرمتصرف» و «جامد» یکی است یا این دو اصطلاح با هم فرق دارند؟ ..... ۱۲۵
- سؤال ۴: آیا «فعل» همیشه از «مصدر» ساخته می شود؟ آیا امکان اشتقاق فعل از اسم غیر مصدر نیز وجود دارد؟ ..... ۱۲۶
- سؤال ۵: منظور از اینکه تصغیر، کلمه را به اصل خودش برمی گرداند چیست؟ ..... ۱۲۷
- سؤال ۶: برای یادگیری دانش صرف از سطح مبتدی تا پیشرفته و نیز پژوهش های صرفی چند کتاب معرفی کنید ..... ۱۲۸
- بخش سوم: پرسش و پاسخ های نحوی ..... ۱۳۳
۱. اصطلاحات ..... ۱۳۳



۱۳۳	۲. اعراب و بناء.....
۱۳۳	۳. معرفه و نکره.....
۱۳۳	۴. مسند و مسندالیه، جمله و کلام.....
۱۳۳	۵. شبه جمله (جار، مجرور و ظرف).....
۱۳۳	۶. مرفوعات.....
۱۳۳	۷. مفاعیل خمسسه.....
۱۳۳	۸. سایر منصوبات.....
۱۳۳	۹. نواسخ.....
۱۳۳	۱۰. توابع.....
۱۳۳	۱۱. مشتقات و اسم های عامل.....
۱۳۳	۱۲. اسم صوت.....
۱۳۳	۱۳. اسم مؤول به صریح.....
۱۳۳	۱۴. ظرف.....
۱۳۳	۱۵. مقول قول.....
۱۳۳	۱۶. افعال تعجب.....
۱۳۳	۱۷. استفهام.....
۱۳۳	۱۸. مفردات.....
۱۳۳	۱۹. متفرقه.....
۱۳۵	۱. اصطلاحات.....
۱۳۵	سؤال ۱: منظور از «قاعده» در مسائل ادبی چیست؟.....
۱۳۵	سؤال ۲: منظور از «اصل» در مسائل ادبی چیست؟.....
۱۳۶	سؤال ۳: منظور از «قیاس» در مسائل ادبی چیست؟.....
۱۳۷	سؤال ۴: منظور از «ضرورت شعری» چیست؟.....
۱۳۸	سؤال ۵: منظور از اصطلاح «طرداً للباب» چیست؟.....
۱۳۹	سؤال ۶: آیا اصطلاحاتی مانند «شاذ» و «نادر» و «قلیل»؛ «کثیر» و «اکثر» و «شایع» و... با یکدیگر متفاوتند، یا صرفاً برای بیان کمی و زیادی استعمالات به کار می‌روند؟.....
۱۴۰	سؤال ۷: در کتب ادبی، کلمه «مفرد» در چند معنا به کار می‌رود؟ به عبارت دیگر: «مفرد» در مقابل چه چیزهایی می‌تواند باشد؟.....
۱۴۱	سؤال ۸: مراد از «لفظ»، «کلمه»، «کلام»، «کَلِم» و «قول» و تفاوت بین آنها چیست؟.....
۱۴۲	سؤال ۹: مراد از «فصله»، «قید»، «عمده» و «رکن» چیست و چه تفاوتی با یکدیگر دارند؟.....

- سؤال ۱۰: مراد از «لبس» در کتب ادبی چیست؟ ..... ۱۴۴
- سؤال ۱۱: مراد از «أَمَّ البَاب» در کتب ادبی چیست؟ ..... ۱۴۴
- سؤال ۱۲: مراد از «قرینه» در کتب ادبی چیست؟ ..... ۱۴۵
- سؤال ۱۳: آیا اصطلاحی به نام «مفعول منه» وجود دارد؟ منظور از آن چیست؟ ..... ۱۴۶
- سؤال ۱۴: منظور از «لا»ی تبریّه چیست؟ ..... ۱۴۶
- سؤال ۱۵: منظور از اصطلاح «تحصیل حاصل» چیست؟ ..... ۱۴۷
- ۲. اعراب و بناء..... ۱۴۹**
- سؤال ۱: چرا اصل در اسم‌ها معرب بودن است؟ ..... ۱۴۹
- سؤال ۲: چه زمان اسم معرب تنوین گرفته و چه زمان نمی‌گیرد؟ مثلاً از کجا بدانیم که باید گفت «رأیْتُ رجلاً» یا «رأیْتُ رجلاً»؟ ..... ۱۵۰
- سؤال ۳: چرا در مباحث اعراب، برخی کلمات را ملحق به مثنی و جمع می‌دانند، نه خود تشبیه و جمع؟ ..... ۱۵۱
- سؤال ۴: مراد از «عشرین مع أخواتها» در عبارت «أَنْ یكون الرفع بالواو المضموم ما قبلها و النصب و الجرّ بالياء المكسور ما قبلها. و یختص بالجمع المذکر السالم و اولى و عشرین مع أخواتها» چیست؟ ..... ۱۵۲
- سؤال ۵: اعراب مثنای مضاف به یاء متکلم چگونه است؟ ..... ۱۵۲
- سؤال ۶: در آیه: ﴿یَسْأَلُونَكَ مَاذَا یُنْفِقُونَ قُلْ مَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ خَیْرٍ فَلِلَّذِیْنَ وَالْأَقْرَبِیْنَ وَ أَلْبَنَیِّمِیْنَ وَ أَلْمَسْکِیْنَ وَ آئِینَ السَّبِیْلِ وَ مَا تَفْعَلُوا مِنْ خَیْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِیْمٌ﴾ (البقرة: ۲۱۵)؛ چرا کلمه «الاقربین» فتحه گرفته و «المساکین» کسره؟ ..... ۱۵۳
- سؤال ۷: اگر کلمه‌ای از لحاظ اعرابی دارای دو جایگاه باشد (مانند کلمه «قائم») در عبارت: «لیس سعید بقائم» که از طرفی باید منصوب شود چون خبر «لیس» است و از سوی دیگر مجرور شود چون قبل از آن «حرف جرّ» است) کدام اعراب ظاهر می‌شود؟ ..... ۱۵۴
- سؤال ۸: نحویان گفته‌اند: «زمانی که مرکب اسنادی (مانند: تَأْبَطُ شَرّاً) علم برای شخصی قرار گیرد، اعرابش در جمیع موارد تقدیری خواهد بود». چرا علم مرکب اسنادی، مبنی نباشد و اعراب محلی نگیرد؟ چرا آن را معرب به اعراب تقدیری می‌دانند؟ ..... ۱۵۵
- سؤال ۹: چرا اسم لای نفی جنس در صورت مضاف و شبهه مضاف بودن، «معرب و منصوب» است اما در صورت مفرد بودن، «مبنی بر علامت نصب»؟ چه چیز باعث شده اسم لای نفی جنس در حالت افراد، مبنی شمرده شود و در غیر آن معرب؟ ..... ۱۵۶
- سؤال ۱۰: چرا با وجود اینکه «هئد» دو سبب از اسباب منع صرف (علمیت و تأنیث) را دارد، گفته‌اند که «غیر منصرف» شدن آن واجب نیست، بلکه جایز است؟ ..... ۱۵۶

- سؤال ۱۱: آیا «سَيِّئِيهِ» و مانند آن، اسم منصرف اند یا غیر منصرف؟ ..... ۱۵۷
- سؤال ۱۲: ضمیر جزء مبنیات است و مبنی همواره آخرش حالت ثابتی دارد. پس چگونه است که ضمیر «ه» گاهی مضموم و گاهی مکسور است، مانند: «لَهُ»، «بِهِ» و «فِيهِ»؟ ..... ۱۵۷
- سؤال ۱۳: تفاوت اعراب تقدیری و محلی در چیست؟ ..... ۱۵۸
- سؤال ۱۴: آیا انواع اعراب (لفظی، تقدیری و محلی) با یکدیگر جمع می‌شوند؟ آیا ممکن است یک کلمه چند نوع اعراب داشته باشد؟ ضابطه آن چیست؟ ..... ۱۵۹
- سؤال ۱۵: آیا همانطور که اعراب تقدیری داریم، بناء تقدیری هم داریم؟ ..... ۱۶۱
- سؤال ۱۶: آیا اسم مقصوری همچون «موسی» (که هم الف تأنیث دارد و هم اسم عجمی است)، غیر منصرف است؟ اگر غیر منصرف است، آیا در صورت مجرور بودن، جرّ آن به فتحه مقدر است یا کسره مقدر؟ ..... ۱۶۱
- سؤال ۱۷: آیا اسم معرب، تنها در صورت شباهت رساندن به حروف مبنی می‌شود؟ .. ۱۶۲
- سؤال ۱۸: منظور از «حکایت» چیست و اعراب کلمات «مَحَكِي» به چه صورت است؟ ..... ۱۶۴
- سؤال ۱۹: از میان افعال، فعل مضارع معرب است. اگر فعل مضارع در جایگاه نصب قرار بگیرد چرا اعراب نصب ظاهری نگرفته و محلاً منصوب می‌شود؟ چرا مضارع فقط در صورت دخول ادات نصب (أَنْ، لَنْ، كَيْ، إِذَنْ) بر آن، لفظاً منصوب می‌شود؟ ..... ۱۶۶
- سؤال ۲۰: چرا به نون موجود در انتهای فعل مضارع (در افعال خمسه)، «نون عوض رفع» گفته می‌شود؟ ..... ۱۶۷
- سؤال ۲۱: چرا اعراب جزم مختص افعال است و اسم مجزوم نمی‌شود؟ ..... ۱۶۷
- سؤال ۲۲: «إِنْ» شرطیه یا «أَنْ» ناصبه مقدر، عامل لفظی محسوب می‌شوند یا معنوی؟ چرا؟ ..... ۱۶۸
- سؤال ۲۳: در آیه ۶۴ سوره مبارکه «هود» ﴿وَيَا قَوْمِ هَذِهِ نَاقَةُ اللَّهِ لَكُمْ آيَةٌ فَذُرُّوْهَا تَأْكُلْ فِي أَرْضِ اللَّهِ﴾ چرا فعل مضارع «تَأْكُلْ» بدون داشتن عوامل جزم، مجزوم شده است؟ ..... ۱۶۹
- ۳. معرفه و نکره** ..... ۱۷۱
- الف. سؤالات کلی ..... ۱۷۱
- سؤال ۱: منظور از نکره محضه و غیر محضه چیست؟ ..... ۱۷۱
- سؤال ۲: «شبه نکره» چه اسمی است؟ ..... ۱۷۲
- سؤال ۳: از بین معارف، کدام یک آعراف آنهاست؟ (معرفه‌ترین معرفه کدام است؟) ..... ۱۷۳
- ب. ضمیر ..... ۱۷۴
- سؤال ۱: منظور از «ضمیر حاضر»، کدام یک از اقسام ضمیر است؟ ..... ۱۷۴
- سؤال ۲: آیا ضمیر، تشبیه و جمع بسته می‌شود؟ ..... ۱۷۴

- سؤال ۳: چرا تا زمانی که امکان استفاده از ضمیر متصل وجود دارد، نمی توان از ضمیر منفصل استفاده کرد؟ ۱۷۵.....
- سؤال ۴: ضمائر «هو، هما، هم، هی و هُنَّ» متصل هستند یا منفصل؟ ۱۷۶.....
- سؤال ۵: با توجه به اینکه شکل ضمائر متصل منصوبی و مجروری مثل هم است، چگونه می توان آنها را در عبارت از هم تشخیص داد؟ ۱۷۶.....
- سؤال ۶: منظور از استتار وجوبی و جوازی ضمیر چیست؟ این دو با هم چه تفاوتی دارند؟ ۱۷۷
- سؤال ۷: ضمیر مستتر در چه موضعی به کار می رود و چه ضمیری می توانند مستتر شوند؟ ۱۷۸.....
- سؤال ۸: آیا تمام اقسام ضمیر (متکلم، مخاطب و غائب) به مرجع نیاز دارند؟ چرا؟ ۱۷۹..
- سؤال ۹: منظور از «عَوْدُ الضَّمِيرِ لِفِظًا وَرَتْبَةً إِلَى الْمُؤَخَّرِ» چیست و موارد آن کدام است؟ ۱۸۰
- سؤال ۱۰: منظور از مرجع ضمیر معنوی و حکمی چیست؟ تفاوت این دو مرجع ضمیر در چیست؟ ۱۸۲.....
- سؤال ۱۱: وجه تسمیه ضمیر شأن چیست؟ ۱۸۴.....
- سؤال ۱۲: چطور ضمیر شأن بر اهمیت جمله بعد دلالت می کند؟ ۱۸۵.....
- سؤال ۱۳: فایده ضمیر فصل جلوگیری اشتباه شدن خبر با تابع است، حال اگر این ضمیر بین اسم و خبر نواسخ بیاید، از آنجا که با توجه به اعراب خبر با تابع اشتباه نمی شود، ضمیر فصل چه فایده ای دارد؟ ۱۸۵.....
- سؤال ۱۴: ضمیر فصل با ضمیر شأن چه تفاوتی دارد؟ ۱۸۶.....
- سؤال ۱۵: چرا در صیغه ۴ ماضی فاعل ضمیر «هی» مستتر است نه «تاء ساکنه»؟ ۱۸۷.....
- سؤال ۱۶: چرا در عبارت «الْكِهَانَةُ هِيَ عَمَلٌ يُوَجِبُ طَاعَةَ بَعْضِ الْجَانِّ لَهُ فِيمَا يَأْمُرُهُ بِهِ وَهُوَ قَرِيبٌ مِنَ السِّحْرِ»، با وجود اینکه صحبت از «الْكِهَانَةُ» است و این کلمه مؤنث است، یک بار ضمیر مؤنث (هی) به آن برگشته و بار دیگر ضمیر مذکر (هو)؟ ۱۸۸.....
- سؤال ۱۷: «نون وقایه» در چه موضعی استعمال می شود و فائده آن چیست؟ ۱۸۹.....
- سؤال ۱۸: چرا گاهی یاء متکلم از انتهای فعل حذف شده اما نون وقایه باقی می ماند؟ ۱۹۱.....
- ج. اسم اشاره ۱۹۱.....
- سؤال ۱: آیا جایگاه مشاژئلیه بعد از اسم اشاره است یا می تواند بر آن مقدم شود؟ ۱۹۱.....
- سؤال ۲: آیا هراسمی که پس از اسم اشاره ذکر شود، مُشاژئلیه آن است؟ اگر چنین نیست، چگونه مشارالیه قابل تشخیص است؟ ۱۹۲.....
- سؤال ۳: نقش مشاژئلیه در کلام، چیست؟ ۱۹۲.....
- سؤال ۴: ترکیب و معنای عبارت «لهذا» و «لذا» چگونه است؟ ۱۹۴.....

- سؤال ۵: عبارتی مانند «عامی هذا» چگونه ترکیب و معنا می شود؟ ..... ۱۹۴
- د. موصول. .... ۱۹۴
- سؤال ۱: موصولات اسمی و حرفی چه تفاوتی با یکدیگر دارند؟ ..... ۱۹۴
- سؤال ۲: مراد از عاقل و غیر عاقل در بحث موصولات چیست؟ ..... ۱۹۶
- سؤال ۳: اگر «الذین» به عقلا اختصاص دارد، پس چرا در آیه: ﴿ثُمَّ تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَوْثَانًا وَتَخْلُقُونَ إِفْكًا إِنَّ الَّذِينَ تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ﴾ (العنکبوت: ۱۷) این کلمه برای «بت‌ها» به کار رفته که عاقل نیستند؟ ..... ۱۹۷
- سؤال ۴: آیا «مَنْ» موصوله به عاقل و «ما» به غیر عاقل اختصاص دارد؟ ..... ۱۹۷
- سؤال ۵: آیا اگر موصول مبتدا باشد، صله اش خبر آن است؟ ..... ۱۹۹
- سؤال ۶: موصولات مثنی، همچون «اللَّذَانِ وَاللَّذَانِ» معرب اند یا مبنی؟ ..... ۱۹۹
- سؤال ۷: الف و لام در «الذی» چه نوع الف و لامی است؟ ..... ۲۰۱
- سؤال ۸: تفاوت «ما»ی موصوله و مصدریه چیست؟ و صورت برخورد با «ما»، چگونه تشخیص دهیم که موصوله است یا مصدریه؟ ..... ۲۰۲
- ه. عَلم ..... ۲۰۳
- سؤال ۱: چطور می گویند اسم علم (مانند علی) بر شخص معین و مشخص صدق می کند در حالی که قابل انطباق بر هر کسی که آن نام را دارد، می باشد؟ ..... ۲۰۳
- سؤال ۲: اسم علم، بر شیء معین و مشخصی دلالت می کند، پس چگونه می توان آن را تشنیه و جمع بست؟ در حالی که تشنیه و جمع بر غیر واحد (افراد متعدّد) دلالت می کنند و این با علم سازگار نیست؟ ..... ۲۰۴
- سؤال ۳: «عَلم بِالْغَلْبَةِ» چیست؟ ..... ۲۰۵
- سؤال ۴: از بین اسم های علم، هم لقب مفید مدح یا ذم است و هم کنیه. آیا دلالت این دو بر مدح و ذم مانند هم است یا تفاوت دارد؟ ..... ۲۰۷
- سؤال ۵: اسم «إِنَّ» در روایت شریفه «إِنَّ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ أَنْسُ لِلْمُؤْمِنِ» چیست؟ ..... ۲۰۷
- سؤال ۶: در عبارت «فالتی فی الآیة هی "أم" المنقطعة و "ما" الاستفهامیة»، برای کلمات «أم» و «ما» صفت معرفه آورده شده که نشان می دهد این دو «حرف» را «اسم» و «معرفه» حساب کرده اند. سؤال اینجاست که «أم» و «ما» جزء کدام یک از معارف هستند؟ ..... ۲۰۸
۴. مسند و مسندالیه، جمله و کلام ..... ۲۱۱
- سؤال ۱: منظور از «مسند» و «مسندالیه» چیست و از بین اسم های مرفوع، منصوب و مجرور، کدام یک «مسند» و «مسندالیه» واقع می شوند؟ ..... ۲۱۱
- سؤال ۲: منظور از «اسناد تام» و «اسناد ناقص» چیست؟ ..... ۲۱۲

- سؤال ۳: آیا هر مسند و مسندالیهی جمله است؟ مثلاً آیا اسم فعل و فاعلش یا اسم فاعل و فاعلش یک جمله حساب می‌شوند؟ ..... ۲۱۳
- سؤال ۴: کدام یک از جملات محلی از اعراب دارند و کدام یک ندارند؟ اساساً ملاک در محل اعرابی داشتن و نداشتن جملات چیست؟ ..... ۲۱۴
- سؤال ۵: جمله مستأنفه در چه مواضعی قرار می‌گیرد؟ ..... ۲۱۷
- سؤال ۶: منظور از قسم استعطافی چیست؟ ..... ۲۱۷
- سؤال ۷: چرا در عبارت «اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْأَمَانَ يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ»، جمله «يَنْفَعُ...» مضاف الیه است نه صفت، در حالی که جملات بعد از نکرات صفت باید باشند؟ ..... ۲۱۸
- سؤال ۸: جمهور نحویان در مانند آیه شریفه ﴿إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ﴾ (الانشقاق: ۱)، قائل به این هستند که «السما» فاعل برای فعل محذوف است، نه مبتدا! مگر مبتدا بودن آن چه اشکالی دارد؟ ..... ۲۱۹
- سؤال ۹: عبارت «وَأِلَّا فَلَا» چگونه ترکیب و معنا می‌شود؟ ..... ۲۲۱
- ۵. شبه جمله (جار و مجرور و ظرف)..... ۲۲۳**
- سؤال ۱: تفاوت «مُتَعَلِّقٌ» و «مُتَعَلِّقٌ» چیست؟ ..... ۲۲۳
- سؤال ۲: منظور از متعلق ظرف و جار و مجرور چیست و چگونه در عبارت تشخیص داده می‌شود؟ ..... ۲۲۴
- سؤال ۳: آیا یک جار و مجرور می‌تواند چند متعلق داشته باشد؟ ..... ۲۲۵
- سؤال ۴: آیا ممکن است متعلق شبه جمله بعد از آن ذکر شود؟ به عبارت دیگر: آیا مقدم شدن شبه جمله بر متعلقش جایز است؟ ..... ۲۲۶
- سؤال ۵: اگر متعلق شبه جمله محذوف باشد، آن را پیش از شبه جمله در تقدیر می‌گیرند یا پس از آن؟ ..... ۲۲۶
- سؤال ۶: در مثال «كان سعيداً في الدار»، شبه جمله «في الدار» متعلق به «كان» مذکور است یا محذوف؟ ..... ۲۲۷
- سؤال ۷: چرا هنگامی که خبر شبه جمله است (مانند: «عليٌّ عندك» یا «في الدار»)، می‌گویند خبر در واقع متعلق محذوف است نه خود ظرف و جار و مجرور؟ ..... ۲۲۷
- سؤال ۸: منظور از ظرف «لغو» و «مُسْتَقَرٌّ» چیست؟ ..... ۲۲۹
- سؤال ۹: چرا ظرف و جار و مجرور می‌توانند در مواضعی قرار گیرند، که غیر از آنها واقع نمی‌شود؟ ..... ۲۲۹
- سؤال ۱۰: منظور از عبارت «الظَّرْفُ وَالْجَارُ وَالْمَجْرورُ كَالْفَقِيرِ وَالْمَسْكِينِ؛ إِذَا اجْتَمَعَا، إِفْتَرَقَا وَإِذَا افْتَرَقَا، اجْتَمَعَا»، چیست؟ ..... ۲۳۱

- سؤال ۱۱: آیا حروف زائده توانایی عمل (ایجاد اثر اعرابی) دارند؟ ..... ۲۳۱
- سؤال ۱۲: آیا حرف جرّ «لام»، بعد از ماده «قول» به معنای «عَن» می باشد؟ ..... ۲۳۲
- سؤال ۱۳: آیا لام تعجّب چیزی غیر از لام زائده است؟ ..... ۲۳۳
- سؤال ۱۴: چرا در مثل ﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ﴾ (الشوری: ۱۱)، حرف جرّ کاف، نمی تواند به معنای تشبیه باشد؟ ..... ۲۳۴
- سؤال ۱۵: عبارت «بِأَبِي أُنْتِ وَأُمِّي»، چگونه ترکیب و معنا می شود؟ ..... ۲۳۵
- ۶. مرفوعات..... ۲۳۷**
- الف. مبتدا و خبر..... ۲۳۷
- سؤال ۱: عامل رفع مبتدا، ابتدائیت است و منظور از آن در ابتدای کلام قرار گرفتن است. حال اگر مبتدا مؤخر شود (مانند: فی الداری سعید) آیا باز هم عامل رفع آن ابتدائیت است؟ ..... ۲۳۷
- سؤال ۲: اسم صدارت طلب در ابتدای جمله اسمیه، مبتداست یا خبر مقدم؟ ..... ۲۳۸
- سؤال ۳: اگر اادات شرط مبتدا واقع شوند، خبرشان جمله شرط است یا جواب و یا مجموع آن دو؟ ..... ۲۳۸
- سؤال ۴: در مانند آیه شریفه ﴿الْحَاقَّةُ مَا الْحَاقَّةُ﴾، چرا به جای «الْحَاقَّةُ» دوم از ضمیر استفاده نشده است؟ ..... ۲۳۹
- سؤال ۵: آیا «اسم معنی» می تواند خبر از «اسم ذات» واقع شود و بالعکس؟ ..... ۲۴۰
- سؤال ۶: با وجود اینکه برخی از اقسام مبتدای وصفی (مانند: أقاتم سعید؟)، می تواند مبتدای اسمی نیز باشد؛ پس فلسفه به وجود آمدن مبتدای وصفی چیست؟ ..... ۲۴۱
- سؤال ۷: مبتدای اسمی و وصفی، چه شباهت ها و تفاوت هایی با یکدیگر دارند؟ ... ۲۴۳
- ب. فاعل..... ۲۴۵
- سؤال ۱: اگر فاعل انجام دهنده کار است، چطور مانند «مات سعید» و «ما ذَهَبَ محمد» را فاعل می دانیم، در حالی که در مثال اول سعید مردن را انجام نداده، بلکه بر آن حمل شده است و در دومی محمد کاری نکرده و نرفته است؟! ..... ۲۴۵
- سؤال ۲: چرا در صیغه های مخاطب و متکلم، فاعل حتماً باید ضمیر باشد نه اسم ظاهر؟ ..... ۲۴۶
- سؤال ۳: چرا اگر فاعل اسم ظاهر باشد، ضمیر تشبیه یا جمع به فعل ملحق نمی شود؟ ..... ۲۴۷
- سؤال ۴: چرا فاعل نمی تواند بر عاملش مقدم شود؟ ..... ۲۴۸
- ج. نائب فاعل..... ۲۴۹
- سؤال ۱: آیا در صورت مجهول کردن جمله، هر آنچه که به فاعل اشاره دارد نیز باید از کلام حذف شود؟ ..... ۲۴۹

سؤال ۲: چرا از بین قیود کلام، تنها مفعول به، مفعول مطلق غیر تأکیدی، ظرف مختص و جار مجرور (به غیر از حرف تعلیل) می‌توانند نائب فاعل شوند؟ ..... ۲۵۰  
 سؤال ۳: آیا با وجود مفعول به در کلام، سایر قیود (مانند مفعول له و مفعول مطلق) نمی‌توانند نائب فاعل قرار گیرند؟ ..... ۲۵۲

**۷. مفاعیل خمسہ ..... ۲۵۳**

الف. مفعول به ..... ۲۵۳

سؤال ۱: در بحث افعال قلوب گفته‌اند که گاهی دو مفعول آنها برای اختصار و گاهی به منظور اختصار حذف می‌شود. اختصار را حذف از روی دلیل و اقتضار را حذف بدون دلیل معرفی کرده‌اند و به این آیه شریفه مثال زده‌اند: ﴿وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ﴾ (البقره: ۲۱۶). سؤال اینجاست که مگر خداوند کار بدون حکمت و بی دلیل انجام می‌دهد؟ مگر می‌شود حذف مفاعیل در این آیه بدون دلیل صورت گرفته باشد؟ ..... ۲۵۳

سؤال ۲: نقش کلمه «إِذْ» در ابتدای آیات قرآن کریم چیست؟ ..... ۲۵۴

ب. مفعول مطلق ..... ۲۵۵

سؤال ۱: آیا مفعول مطلق نوعی تشبیه و جمع بسته می‌شود؟ اگر آری، آیا در این صورت مفعول مطلق، در آن واحد هم بیانگر نوع است و هم عدد؟ ..... ۲۵۵

سؤال ۲: فلسفه وجودی نائب مفعول مطلق چیست؟ به عبارت دیگر: چرا به جای استفاده از خود مفعول مطلق، از نائب آن استفاده می‌شود؟ ..... ۲۵۷

سؤال ۳: کلمات «لَتَبَيِّكُ» و «سَعَدِيكَ» در اصل چه بوده‌اند و چگونه ترکیب می‌شوند؟ ..... ۲۵۸

سؤال ۴: کارکرد واژه «مُطْلَقاً» در عبارات عربی چیست و چگونه ترکیب می‌شود؟ ..... ۲۶۰

سؤال ۵: تجزیه کلمه «أَيْضاً» چیست؟ چه نقشی در کلام پذیرفته و چگونه معنا می‌شود؟ ..... ۲۶۱

سؤال ۶: الفاظی مانند «حتماً، قطعاً، یقیناً، البته»، چه نقشی در جمله دارند؟ ..... ۲۶۱

ج. مفعول له ..... ۲۶۲

سؤال ۱: مفعول له و مفعول مطلق چه تفاوتی با یکدیگر دارند؟ ..... ۲۶۲

سؤال ۲: با توجه به اینکه در مفعول له شرط است که باید از لحاظ زمان و فاعل، با عاملش یکی باشد؛ آیا «خوفاً و طمعاً» در آیه شریفه ﴿هُوَ الَّذِي يُرِيكُمُ الْبَرْقَ خَوْفًا وَطَمَعًا وَيُنشِئُ السَّحَابَ الثِّقَالَ﴾ (الرعد: ۱۲) می‌تواند مفعول له باشد یا خیر؟ ..... ۲۶۲

سؤال ۳: آیا تعدد مفعول له در کلام جایز است؟ یا یک فعل تنها می‌تواند یک مفعول له (سبب) داشته باشد؟ ..... ۲۶۳

د. مفعول فیه ..... ۲۶۴

سؤال ۱: آیا هر ظرفی مفعول فیه است؟ یا بالعکس؟ ..... ۲۶۴



- سؤال ۲: آیا «فی سَنَتَيْنِ» در عبارت «بَنَيْتُ الْبَيْتَ فِي سَنَتَيْنِ» مفعول فیه برای «بَنَيْتُ» است؟ ..... ۲۶۵
- سؤال ۳: چرا ظرف مکان مختص (مانند: بیت، دار، مسجد و...)، برخلاف سایر ظروف نمی‌تواند به عنوان مفعول فیه منصوب شود و مجرور به «فی» می‌شود؟ ..... ۲۶۶
- هـ. مفعول معه. .... ۲۶۷
- سؤال ۱: نحویان می‌گویند در مانند «سِرْتُ و سعیداً»، واو به معنای «مَعَ» است؛ آیا این جمله با «سِرْتُ مَعَ سعید» تفاوتی دارد؟ آیا بین «واو معیت» و «مَعَ» تفاوتی است؟ ..... ۲۶۷
- سؤال ۲: تفاوت واو معیت و واو عاطفه چیست؟ ..... ۲۶۹
- ۸. سایر منصوبات** ..... ۲۷۱
- الف. منادی ..... ۲۷۱
- سؤال ۱: جمله جواب نداء چیست و چه ویژگی‌هایی دارد؟ ..... ۲۷۱
- سؤال ۲: «یا قَوْمِ» کدام یک از اقسام منادی است؟ آیا منادای مکسور هم داریم؟ ..... ۲۷۲
- سؤال ۳: چه زمان در نداء از «أَيُّهَا» و «أَنْتِهَا» استفاده می‌شود؟ ..... ۲۷۳
- سؤال ۴: در عبارت «یا أَبَتِ»، حرف «تاء» به جای ضمیر «یاء» متکلم که مضاف الیه بوده، آمده است. حال آیا می‌توان «تاء» را مضاف الیه دانست؟ ..... ۲۷۴
- سؤال ۵: اگر حرف نداء فقط بر اسم داخل می‌شود و نداء یکی از خصوصیت‌های اسم است، پس چرا در مانند «یا لَيْتَنِي...»، حرف نداء بر حرف (لیت) داخل شده است، نه اسم؟ ..... ۲۷۶
- سؤال ۶: برخی عامل نصب منادی را فعل محذوف می‌دانند که حرف نداء از آن نیابت کرده است و برخی خود حرف نداء را عامل می‌دانند. کدام قول صحیح است؟ چرا؟ و آیا این اختلاف ثمره‌ای در معنا دارد؟ ..... ۲۷۷
- ب. حال ..... ۲۷۹
- سؤال ۱: تفاوت‌ها و شباهت‌های مفعول به و حال چیست؟ ..... ۲۷۹
- سؤال ۲: چرا در عبارت «ما هِيَ الْحَالُ؟»، برای کلمه «حال» از ضمیر مؤنث استفاده شده است؟ ..... ۲۷۹
- سؤال ۳: آیا فقط فاعل و مفعول می‌توانند ذوالحال واقع شوند؟ ..... ۲۸۰
- سؤال ۴: در چه مواردی ذوالحال می‌تواند نکره باشد؟ ..... ۲۸۲
- سؤال ۵: منظور از اسم جامد مؤول به مشتق چیست؟ ..... ۲۸۳
- سؤال ۶: در شرایط جمله حالیه گفته‌اند که نباید حروف استقبال بر آن داخل شود، زیرا باعث می‌شود زمان حال و عامل تفاوت داشته باشد. اگر چنین است، پس چرا مبحی به نام «حال مقدره» داریم و آن حالی است که زمانش پس از وقوع عامل است؟ .. ۲۸۵

- سؤال ۷: منظور از عبارات «کائناً ما کان» و «کائناً من کان» چیست و چگونه ترکیب می شوند؟ ..... ۲۸۶
- سؤال ۸: کلمه «فَصَاعِدًا» در عبارات، چه نقشی دارد و چگونه ترجمه می شود؟ ..... ۲۸۸
- سؤال ۹: در عبارت «وَلَعَنَ اللَّهُ بَنِي أُمَيَّةَ قَاطِبَةً»، کلمه «قاطبة» به چه معناست و چه نقشی دارد؟ ..... ۲۸۹
- ج. تمییز ..... ۲۸۹
- سؤال ۱: تفاوت تمییز ذات و نسبت چیست؟ ..... ۲۸۹
- سؤال ۲: چرا تمییز ذات را به عدد و مقدار تقسیم می کنند؟ علت جدا کردن عدد از مقدار چیست؟ ..... ۲۹۰
- سؤال ۳: در مانند «الأَرْضُ مُفَجَّرَةٌ عَيْنًا»، دو نسبت وجود دارد: نسبت بین مبتدا و خبر (الارض مفعلة) و نسبت بین اسم مفعول (مفجرة) و نائب فاعلش (هی مستتر). حال «عیناً» رافع ابهام کدام نسبت است؟ نسبت جمله یا شبه جمله؟ ..... ۲۹۱
- د. مستثنی ..... ۲۹۱
- سؤال ۱: آیا «مستثنی» نقش ترکیبی است؟ آیا می توان گفت: اگر مستثنی منصوب باشد نقش است و الا خیر؟ ..... ۲۹۱
- سؤال ۲: آیا جمله می تواند مستثنی واقع شود؟ اعراب آن چگونه است؟ ..... ۲۹۳
- سؤال ۳: آیا مستثنی منه مقدر در استثنای مفرغ، همیشه واژه «أحد» هست؟ ..... ۲۹۴
- سؤال ۴: مراد از عبارت «اللَّهُمَّ إِلَّا» چیست؟ این عبارت برای نداء به کار می رود یا استثناء؟ ..... ۲۹۴
- سؤال ۵: کلمه «غیر» در دو مثال «هذا درهمٌ غیر قیراط» و «هذا درهمٌ غیر جید»، وصفیه است یا استثنائی؟ چرا؟ اعراب هریک چگونه است؟ ..... ۲۹۵
- سؤال ۶: کلمه «ما» در عبارت «أَسَامَةُ أَحَبُّ النَّاسِ إِلَيَّ مَا حَاشَا فَاطِمَةَ»، چه نوع «ما»یی است؟ ..... ۲۹۶
- ه. منصوب بنزع خافض ..... ۲۹۸
- سؤال: «منصوب بنزع خافض» چیست؟ ..... ۲۹۸
- و. اضافه ..... ۲۹۹
- سؤال ۱: از بین دو رکن اضافه، اولی مضاف است و دومی مضاف الیه، یا بالعکس؟ ..... ۲۹۹
- سؤال ۲: اگر پس از مضاف و مضاف الیه تابعی ذکر شود، برای مضاف است یا مضاف الیه؟ ..... ۲۹۹
- سؤال ۳: چرا مضاف باید خالی از تنوین، نون تشبیه و جمع و الف و لام باشد؟ اما مضاف الیه می تواند دارای این موارد باشد؟ ..... ۳۰۰
- سؤال ۴: آیا اضافه شدن اسم «ال» دار به «ال» دار جایز است؟ ..... ۳۰۱

- سؤال ۵: آیا در اضافه معنوی، عامل جر مضاف الیه حرف جر مقدر است؟ این حرف جرّ فقط سه حرف «فی»، «من» و «لام» می‌تواند باشد؟..... ۳۰۱
- سؤال ۶: آیا تعریف و تخصیص، در صورت توالی اضافات نیز وجود دارند؟ ..... ۳۰۳
- سؤال ۷: مراد از اسم‌های «مُتَوَعِّل در ابهام» چیست؟ ..... ۳۰۳
۹. نواسخ..... ۳۰۷
- الف. افعال ناقصه..... ۳۰۷
- سؤال ۱: آیا افعال ناقصه (مانند کان) بر حدث دلالت نمی‌کنند؟..... ۳۰۷
- سؤال ۲: چه زمانی فعل «کان»، تامّه است نه ناقصه؟..... ۳۰۹
- سؤال ۳: آیا حذف نون از کان در صورت مضارع مجزوم بودن، فقط به منظور تخفیف در لفظ است یا ثمره معنایی هم دارد؟..... ۳۰۹
- ب. حروف شبیه به لیس..... ۳۱۳
- سؤال: آیا نواسخ حرفی در ابتدا فعل بوده و سپس تبدیل به حرف شده‌اند؟ یا حرفی هستند که جانشین فعل شده‌اند؟..... ۳۱۳
- ج. حروف مشبّهة بالفعل..... ۳۱۴
- سؤال ۱: آیا از بین «إِنَّ» و «أَنَّ» یکی اصل و دیگری فرع آن است؟..... ۳۱۴
- سؤال ۲: آیا «إِنَّ» و «أَنَّ» در افاده معنای تأکید با یکدیگر تفاوتی دارند؟ آیا تأکید یکی بیشتر از دیگری است؟..... ۳۱۶
- سؤال ۳: هنگامی که «إِنَّ» مخفّف شده و تبدیل به «إِنْ» می‌شود، کدام یک از نون‌های آن حذف شده است؟..... ۳۱۷
- سؤال ۴: آیا تعبیر «إِنِّي» با «إِنِّي» و «إِنَّا» با «إِنَّا» از لحاظ معنایی تفاوتی دارند؟..... ۳۱۷
- سؤال ۵: «لام مُزَحَلِّقه» چیست و در چه مواضعی واقع می‌شود؟..... ۳۱۹
- سؤال ۶: آیا «ما»ی کافّه به همه حروف مشبّهة بالفعل ملحق می‌شود؟ و آیا الحاق «ما»، سبب بروز معنای جدیدی در این حروف می‌شود؟..... ۳۲۰
- سؤال ۷: ترکیب و معنای عبارت «لَيْتَ شِعْرِي» چیست؟..... ۳۲۰
- د. لای نفی جنس..... ۳۲۲
- سؤال ۱: شبه مضاف چیست؟ وجه تسمیه آن را توضیح دهید..... ۳۲۲
- سؤال ۲: عبارت «لَا بُدَّ» در زبان عربی، آیا همان «لابد» فارسی است که در مقام بیان «احتمال» به کار می‌رود یا خیر؟..... ۳۲۲
- سؤال ۳: عبارت «قضيةٌ ولا أباحسنٍ لها» شاهد چه بحثی است و چگونه ترکیب می‌شود؟..... ۳۲۳

۱۰. توابع..... ۳۲۷
- الف. سؤالات کلی ..... ۳۲۷
- سؤال: آیا ممکن است اعراب تابع با متبوع تفاوت داشته باشد؟ ..... ۳۲۷
- ب. نعت..... ۳۲۸
- سؤال: آیا برای یک موصوف می‌توان صفات متعدد بیان کرد؟ ..... ۳۲۸
- ج. تأکید..... ۳۲۹
- سؤال ۱: تأکید لفظی چیست و چند قسم دارد؟ ..... ۳۲۹
- سؤال ۲: آیا عباراتی مانند «کتاب متاب» و «فرش مرش» - که در فارسی به کار می‌روند - در عربی نیز وجود دارند؟ اگر آری، چگونه ترکیب می‌شوند؟ ..... ۳۳۰
- سؤال ۳: آیا در تأکید لفظی، لفظ مؤکد تنها یک بار می‌تواند تکرار شود یا بیش از آن هم جایز است؟ ..... ۳۳۱
- سؤال ۴: «کلا» و «کلتا» اگر به ضمیر اضافه شوند جزء توابع و تأکید معنوی هستند؛ اما اگر به اسم ظاهر اضافه شوند دیگر تأکید نبوده و طبق جایگاهشان در کلام نقش می‌پذیرند. چرا اینگونه است؟ ..... ۳۳۲
- د. عطف نسق..... ۳۳۳
- سؤال ۱: شباهت و تفاوت سه حرف عطف «واو»، «فاء» و «ثمّ» در چیست؟ ..... ۳۳۳
- سؤال ۲: اگر تطابق معطوف و معطوف علیه در مفرد و جمله بودن لازم است، پس چرا در آیه ۱۹ سوره «ملک» ﴿أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَى الطَّيْرِ فَوْقَهُمْ صَافَّاتٍ وَيَقْبِضْنَ...﴾، جمله بر مفرد عطف شده است؟ ..... ۳۳۴
- سؤال ۳: «فاء فصیحه» چیست؟ ..... ۳۳۵
- ه. عطف بیان و بدل..... ۳۳۶
- سؤال ۱: بدل تفصیل چیست؟ ..... ۳۳۶
- سؤال ۲: آیا در «بسم الله الرحمن الرحيم»، می‌توان «الرحمن» را بدل از «الله» و «الرحيم» را صفت آن دانست؟ ..... ۳۳۷
۱۱. مشتقات و اسم های عامل..... ۳۳۹
- سؤال ۱: آیا اسم فاعل می‌تواند فاعل داشته باشد؟ ..... ۳۳۹
- سؤال ۲: آیا اسم مفعول فقط نائب فاعل می‌گیرد یا می‌تواند فاعل هم داشته باشد؟ ..... ۳۴۰
- سؤال ۳: صفت مشبّهه با اسم فاعل چه تفاوت‌هایی دارد؟ ..... ۳۴۰
- سؤال ۴: چرا در تابع معمول مصدر، دو وجه اعرابی جایز است؟ ..... ۳۴۳

۱۲. اسم صوت..... ۳۴۵
- سؤال ۱: تعریف دقیق «اسم صوت» چیست؟ چرا آن را اسم دانسته‌اند (یعنی چرا حرف یا فعل نباشد)؟ و در عبارت چه نقشی می‌پذیرد؟..... ۳۴۵
- سؤال ۲: آیا کلمه «آه» که در برخی از روایات به کار رفته، اسم صوت است؟ ..... ۳۴۷
۱۳. اسم مؤول به صریح..... ۳۴۹
- سؤال ۱: مراد از اسم صریح و مؤول چیست؟ فلسفه تأویل به مصدر چیست؟..... ۳۴۹
- سؤال ۲: روش تأویل به مصدر بردن جمله چگونه است؟ ..... ۳۵۰
۱۴. ظرف..... ۳۵۳
- سؤال ۱: «لَمَّا»ی ظرفیه چه خصوصیتی دارد؟..... ۳۵۳
- سؤال ۲: عبارت «بَيْنَ يَدَيْهِ» به چه معناست و چگونه ترکیب می‌شود؟ ..... ۳۵۴
- سؤال ۳: آیا کلمه «تَارَةً» ظرف زمان است؟ استعمال آن به چه صورت است؟ ..... ۳۵۴
- سؤال ۴: آیا «عِنْدَ» ظرف است؟ مکان یا زمان؟ معرب است یا مبنی؟..... ۳۵۵
- سؤال ۵: چرا کلمه «يَوْم» در آیه ﴿يَقُولُ الْإِنْسَانُ يَوْمَئِذٍ أَيْنَ الْمَفْرُغُ﴾ (القیامة: ۱۰)، مبنی محسوب می‌شود؟ آیا هر دوی این ظروف (یوم و إذ) نیاز به متعلق دارند یا فقط «یوم»؟ چرا؟ و متعلق کدام است؟..... ۳۵۶
- سؤال ۶: واژه «حِينَئِذٍ» به چه معناست و چگونه ترکیب می‌شود؟..... ۳۵۷
۱۵. مقول قول..... ۳۵۹
- سؤال ۱: آیا به هر آنچه که بعد از ماده «قول» بیاید، «مقول قول» گفته می‌شود؟ ..... ۳۵۹
- سؤال ۲: آیا مقول قول مصدر فعل «قَالَ يَقُولُ» نیز می‌تواند جمله باشد؟ ..... ۳۶۰
۱۶. افعال تعجب..... ۳۶۳
- سؤال: یکی از اقوال در ترکیب عبارت «أَحْسِنُ بِسَعِيدٍ» این است که «أَحْسِنُ» هم در لفظ و هم معنا فعل امر (باب افعال) است و ضمیر «أَنْتَ» مستتر فاعل آن و «باء» هم مفید «تعدیه» است نه «زائده»، بنابراین «بسعید» مفعول است، حال سؤال این است که: «باء» تعدیه و همزه باب افعال جانشین (عَوَّضَ) هم هستند؛ پس برای تعدی کردن فعل، یا از «باء» استفاده می‌شود یا باب افعال و این دو با هم جمع نمی‌شوند، چراکه عوض و مَعَوَّضُ با هم جمع نمی‌شوند. حال اگر «أَحْسِنُ» لفظاً و معنیاً امر (باب افعال) و بقاء نیز تعدیه باشد، عوض و مَعَوَّضُ با هم جمع شده‌اند؛ چگونه می‌توان این قول را توجیه کرد؟ ..... ۳۶۳

۱۷. استفهام..... ۳۶۵
- سؤال ۱: تفاوت استفهام حقیقی و مجازی چیست؟ ..... ۳۶۵
- سؤال ۲: تفاوت «انکار ابطالی» و «انکار توییخی» در معانی مجازی همزه استفهام چیست؟ ..... ۳۶۶
- سؤال ۳: منظور از استفهام تصویری و تصدیقی چیست؟ کدام یک از ادات استفهام برای تصوّر و کدام یک برای تصدیق به کار می‌رود؟ ..... ۳۶۷
- سؤال ۴: در ترکیب «مَن ذا» و «ما ذا»، وجوه مختلفی بیان شده است؛ چگونه این وجوه از یکدیگر تشخیص داده شده و ترجمه می‌شوند؟ ..... ۳۶۸
- سؤال ۵: «کیف» استفهامیه، چه نقش‌هایی می‌تواند در جمله داشته باشد؟ ..... ۳۶۹
- سؤال ۶: پاسخ به دو سؤال «أ سعید عندك أم عمرو؟» و «أ سعید عندك أو عمرو؟»، چگونه باید باشد؟ به مشخص کردن یکی از دو طرف (تعیین) یا به وسیله حرف جواب؟ ..... ۳۶۹
- سؤال ۷: در عبارت «وَأُنَادِيَنَّكَ أَيْنَ كُنْتَ يَا وَلِيَّ الْمُؤْمِنِينَ»، آیا کلمه «أَيْنَ» استفهامیه است؟ و نیز: در برخی نسخ دعا «كُنْتُ» آمده است، آیا از لحاظ معنایی «كُنْتُ» بهتر است یا «كُنْتُ»؟ ..... ۳۷۰
۱۸. مفردات..... ۳۷۳
- سؤال ۱: اعراب و نقش کلمه «غیر» در عبارت چه چیزهایی می‌تواند باشد؟ ..... ۳۷۳
- سؤال ۲: اسلوب «غیر واحد» چه هنگام در عبارات عربی به کار می‌رود و مقصود از آن چیست؟ ..... ۳۷۴
- سؤال ۳: مراد از «کَم» خبری و استفهامی چیست؟ این دو اسم چه نقش‌هایی در جمله می‌توانند بپذیرند؟ ..... ۳۷۴
- سؤال ۴: کلمه «كُلُّ» چه نقش‌هایی در جمله می‌تواند داشته باشد؟ ..... ۳۷۶
- سؤال ۵: واژه «کثیراً»، چه نقش‌هایی می‌تواند در جمله داشته باشد؟ ..... ۳۷۷
- سؤال ۶: «مع» اسم است یا حرف؟ در صورت اسم بودن، چه نقش‌هایی می‌تواند بپذیرد؟ ..... ۳۷۸
- سؤال ۷: «فقط»، چه کلمه‌ای است و چگونه ترکیب می‌شود؟ ..... ۳۷۸
- سؤال ۸: عبارت «أما بعد» که در ابتدای خطبه‌ها، نامه‌ها و مانند آنها به کار می‌رود، چگونه ترکیب شده و غرض استفاده از آن چیست؟ ..... ۳۸۰
- سؤال ۹: منظور از کلمه «انتهی» در پایان عبارات عربی چیست؟ ..... ۳۸۱
- سؤال ۱۰: منظور از کلمات «الآیة» و «الحديث» در انتهای برخی عبارات چیست؟ ..... ۳۸۱
- سؤال ۱۱: آیا فاء تفریع (نتیجه) چیزی غیر از فاء عاطفه است؟ یا اینکه تفریع از فوائد فاء عاطفه است؟ ..... ۳۸۱

- سؤال ۱۲: منظور از «لولا»ی امتناعیه چیست؟ ..... ۳۸۲
- سؤال ۱۳: «ألا»ی استفتاحیه چیست؟ ..... ۳۸۳
- سؤال ۱۴: «أن مفسّره» چیست و چه خصوصیتی دارد؟ ..... ۳۸۳
- سؤال ۱۵: «إن وُصلیه» چیست و چه تفاوتی با «إن شرطیه» دارد؟ ..... ۳۸۵
- سؤال ۱۶: «لام ابتدا» چیست و در چه مواضعی واقع می‌شود؟ ..... ۳۸۵
۱۹. متفرقه ..... ۳۸۷
- سؤال ۱: صدارت طلب یعنی چه و چه الفاظی صدارت طلب‌اند؟ ..... ۳۸۷
- سؤال ۲: نقش ترکیبی «حروف مقطعه» در قرآن چگونه است؟ ..... ۳۸۹
- سؤال ۳: چرا مضاف، موصوف، موصول، ممیّز، مستثنی منه و مانند اینها، نقش ترکیبی به حساب نمی‌آیند؟ ..... ۳۹۱
- سؤال ۴: وجه تسمیّه «اسم ظاهر» چیست؟ ..... ۳۹۲
- سؤال ۵: کدام یک از علائمی که برای شناخت اسم بیان شده است، از مابقی بهتر است؟ ..... ۳۹۲
- سؤال ۶: آیا می‌توان «اسم فعل» را قسم چهارم برای کلمات دانست؟ یعنی بگوئیم کلمه در زبان عربی عبارت است از: اسم، فعل، حرف و اسم فعل؟ اگر خیر، چرا؟ ..... ۳۹۳
- سؤال ۷: منظور از «قید» چیست و شامل چه مواردی می‌شود؟ ..... ۳۹۴
- سؤال ۸: منظور از قید «احترازی» و «توضیحی» چیست؟ آیا حذف چنین قیودی ممکن است؟ ..... ۳۹۵
- سؤال ۹: چه چیزهایی در ادبیات عربی، «كَاكَلِمَةِ الْوَاحِدَةِ» (دو کلمه همچون یکی) معرفی شده‌اند؟ آیا این بحث ثمره خاصی دارد؟ ..... ۳۹۶
- سؤال ۱۰: عبارت «بَادِي الرَّأْيِ» در آیه ۲۷ سوره هود ﴿فَقَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ مَا نَرَاكَ إِلَّا بَشَرًا مِثْلَنَا وَمَا نَرَاكَ أَتْبَعَكَ إِلَّا الَّذِينَ هُمْ أَرَادُوا بِادِي الرَّأْيِ وَمَا نَرَى لَكُمْ عَلَيْنَا مِنْ فَضْلٍ بَلْ نَظُنُّكُمْ كَاذِبِينَ﴾، به چه معناست و چگونه ترکیب می‌شود؟ ..... ۳۹۷
- سؤال ۱۱: واژه «نحو» به چه معناست و چه نقشی می‌تواند داشته باشد؟ ..... ۳۹۸
- سؤال ۱۲: در آیه ﴿وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا...﴾ (المائدة: ۳۸)، منظور این است که از هریک از مرد و زن سارق یک دست قطع شود که مجموعاً دو دست می‌شود؛ پس کلمه «يَد» می‌بایست به صورت تثنیه می‌آمد (فَاقْطَعُوا يَدَيْهِمَا)، اما جمع بسته شده است! علت آن چیست؟ ..... ۳۹۸
- سؤال ۱۳: آیا ترجمه کردن عبارت «مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ وَمَا تَأَخَّرَ» به «آمزش گناهان گذشته و آینده» صحیح است؟ ..... ۳۹۹
- سؤال ۱۴: بین «لفظ» و «معنا»، کدام اصل و کدام فرع است؟ ..... ۴۰۱

سؤال ۱۵: حرکت حرف شین در عدد «عشر» چگونه است؟..... ۴۰۱

سؤال ۱۶: برای یادگیری دانش نحواز سطح مبتدی تا پیشرفته و نیز پژوهش های نحوی،

چند کتاب معرفی کنید..... ۴۰۲

سؤال ۱۷: برای یادگیری تجزیه و ترکیب و نیز مراجعه و پژوهش در این زمینه، چند کتاب

معرفی کنید..... ۴۰۵

کتابنامه..... ۴۰۹



## مقدمه

قال رسول الله ﷺ: «حُسْنُ السُّؤَالِ نِصْفُ الْعِلْمِ»<sup>۱</sup>.

یادگیری زبان عربی، اولین گام برای بهره‌مندی از منابع اصیل اسلام یعنی قرآن کریم و روایات نورانی اهل بیت عصمت و طهارت علیهم‌السلام است؛ چه اینکه زبان این دو منبع عظیم علوم و معارف، عربی است و چاره‌ای جز تسلط بر این زبان برای طالبان علوم اسلامی وجود ندارد.

از بین علوم ادب عربی نیز، سه علم «لغت، صرف و نحو» از اهمیت بسزایی برخوردارند، به طوری که بدون توشه‌برداری لازم از آنها، استفاده صحیح از قرآن و روایات ممکن نخواهد بود.

مجازی شدن آموزش‌ها در دوران کرونا و دوری دانش‌پژوهان از مراکز علمی و عدم دسترسی به منابع و ناتوانی در استخراج مطالب از آنها، کمبود سامانه‌های فعال پاسخگویی به سؤالات ادبی و اموری از این قبیل، ما را به ایجاد گروهی در پیام‌رسان بومی «ایتا»، تحت عنوان «پرسش و پاسخ ادبیات عربی»<sup>۲</sup> و کانال‌های «کارگاه ادبیات

۱. کنز الفوائد، ج ۲، ص ۱۸۹ و مانند آن: تحف العقول عن آل الرسول، ص ۵۶.

2. <https://eitaa.com/joinchat/3292397670C68405190cc>.

عربی<sup>۱</sup> و «صفر تا صد ادبیات عربی»<sup>۲</sup> سوق داد که پاسخگویی به سؤالات ادبی اعضا در حیطه سه علم «لغت، صرف و نحو» را از جمله رسالت‌های اصلی خود می‌داند. کتاب حاضر، حاصل جمع‌آوری پرسش‌ها و پاسخ‌های ادبی است که به صورت شخصی و یا در گروه مذکور مطرح شده و مؤلف به مهم‌ترین و پرتکرارترین آنها پاسخ داده است؛ که بر اساس موضوع، به سه دسته پرسش و پاسخ‌های «لغوی»، «صرفی» و «نحوی» تقسیم شده است.

از آنجاکه سطح سؤالات - به جهت تفاوت سطوح پرسشگران - متفاوت بوده است؛ در بیشتر موارد، پس از طرح سؤال، ابتدا به صورت مختصر راجع به اصل مسئله توضیحی ارائه شده و سپس به پاسخ دادن به سؤال پرداخته‌ایم؛ تا اگر فردی نسبت به سؤال ذهنیتی ندارد، ابتدا اندکی با مسئله آشنا شده و سپس پاسخ آن را از نظر بگذراند.

موارد زیر را می‌توان از جمله مهم‌ترین ویژگی‌ها و امتیازات این اثر دانست:  
 الف. سؤالات موجود در کتاب همگی واقعی و برخاسته از ذهن کنجکاویان و طلاب محترم و دانشجویان عزیز است؛ فلذا از تازگی و تنوع خوبی برخوردار است.  
 ب. برای پاسخ دادن به سؤالات، علاوه بر استفاده از منابع کهن ادبی، از کتب معاصر عربی و فارسی نیز (بیش از ۱۳۰ منبع) بهره‌برده شده است که در نتیجه آن، دانش پژوه با نظرات قدیم و جدید و کتب مختلف آشنا می‌شود.  
 ج. علاوه بر استفاده شایان از منابع ادبی، از کتب تفسیر و حدیث و اعراب القرآن و... نیز برای پاسخگویی به بسیاری از سؤالات استفاده شده و این بر غنای هرچه بیشتر اثر افزوده است.

د. در موارد متعدد، به بیان اقوال مختلف، جمع‌بندی و قضاوت بین نظرات ادبای بزرگ و گاه نقد آن‌ها پرداخته شده است و این مهم، سبب تقویت و پرورش حریت در مباحث علمی و روحیه نقادی و مقلد نبودن در دانش پژوهان می‌شود.

1. <https://eitaa.com/arabbiic>.

2. [https://eitaa.com/arabi0\\_100](https://eitaa.com/arabi0_100).

ه. در پایان هر بحث، از منابعی که جهت پاسخگویی به سؤال مدّ نظر استفاده شده است؛ متونی را انتخاب کرده و آورده ایم تا:

۱. دلیلی باشد بر مستند بودن پاسخ‌ها؛
  ۲. اطمینان بخشی به صحت و درستی محتوا؛
  ۳. انس پیدا کردن دانش‌پژوهان با متون عربی؛
  ۴. آشنایی با سبک و روش نویسندگان مختلف؛
  ۵. آشنایی با طیف گسترده‌ای از منابع مطالعاتی جهت پژوهش و مراجعات فردی؛
- و...

و. سعی نگارنده بر ساده‌نویسی و پرهیز از تکلفات لفظی بوده تا استفاده از مطالب، برای سطوح علمی مختلف، اعم از معلّم و متعلّم، امکان پذیر باشد.

ز. ملاک در انتخاب متون عربی، گویا و روشن‌ترین متنی بوده که با محتوای پرسش و پاسخ ارتباط داشته است.

ح. استفاده از منابع روایی مختلف جهت ارائه شاهد مثال‌ها، به منظور آشنایی با تراش ارزشمند حدیثی.

بیان چند نکته نیز لازم است:

۱. تدوین کتاب ادبی در قالب سؤال و جواب امری سابقه‌دار است. در این زمینه می‌توان به کتاب‌های «النحو المستطاب: سؤال و جواب و إعراب» و یا «مبادی العربیّة» اشاره کرد که البته سبک کارشان طرح سؤالاتی کلی و سپس بیان مباحث ادبی ذیل سؤالات بوده است.

۲. اما هدف ما طرح تمام مباحث ادبی در قالب پرسش‌های کلی نبوده است؛ بلکه هدف پاسخگویی به سؤالاتی بوده که حقیقتاً ذهن طلاب و دانشجویان را به خود مشغول کرده و آن را مطرح کرده‌اند؛ لذا ممکن است در بعضی از مباحث سؤالات بیشتر و در برخی کمتر باشد و یا نسبت به برخی عناوین اصلاً هیچ سؤالی وجود نداشته باشد؛ چراکه سؤال مورد اعتنایی نسبت به آن مطرح نشده است.

۳. اگرچه فصلی به عنوان پرسش و پاسخ‌های بلاغی در کتاب وجود ندارد - و علت آن نیز کمی اینگونه سؤالات در گروه مذکور بوده است - اما در جای جای کتاب مطالبی که رنگ و بوی بلاغی دارند و از معنا شناسی برخی از قواعد صرفی و نحوی می‌پرسند، به چشم می‌خورد.

۴. این اثر می‌تواند مرجعی برای طلاب فاضل و دانشجویان مستعدی که قصد تمرین علمی و مهک زدن خود را دارند، به‌کار گرفته شود؛ بدینصورت که این عزیزان می‌توانند سؤالات را خوانده و با توجه به آموخته‌ها و یا تحقیق و پژوهش، به آن جواب داده و سپس با پاسخ ارائه شده مقایسه نمایند.

۵. کتاب حاضر، برای اساتید ادبیات عرب نیز فائده‌ای درخور دارد، چراکه می‌توانند ذیل بسیاری از مباحث صرفی و نحوی، با سؤالاتی که دانش‌پژوهان مطرح کرده‌اند آشنا شده و آمادگی لازم برای پاسخ به آنها را در خود ایجاد کرده و یا به تناسب در کلاس مطرح کنند و یا به عنوان فعالیت کلاسی، دانشجویان را به آن ارجاع دهند و...

۵. اثر حاضر، نخستین گام ما در پاسخگویی به سؤالات ادبی است؛ امید است که به حول و قوه الهی و عنایت اهل بیت عصمت و طهارت علیهم‌السلام خاصه ولی نعمتمان حضرت رضا علیه‌السلام این حرکت تا هرچه کامل‌تر شدن مجموعه؛ به جهت حل گره‌های ذهنی علاقه‌مندان به زبان قرآن و علوم اسلامی ادامه پیدا کرده و شاهد آثاری کامل‌تر و شایسته‌تر در این زمینه باشیم.

در پایان، از مادر عزیز، پدر بزرگوار و برادر ارجمندم که همواره مشوق و پشتیبان فکری و معنوی این جانب بوده‌اند، کمال تشکر و قدردانی را داشته و از خداوند متعال طول عمر با برکت و علو مراتب علمی و عملی ایشان را خواستارم.

بی‌شک این اثر - همچون سایر آثار بشری - خالی از عیب و نقص نیست؛ فلذا پیشاپیش از عزیزانی که با تأسی به فرمایش رئیس مکتبمان، امام جعفر صادق علیه‌السلام:

«أَحَبُّ إِخْوَانِي إِلَيَّ مَنْ أَهْدَى إِلَيَّ غُيُوبِي»،<sup>۱</sup> معایب و نواقص این نوشتار را به اینجانب هدیه می‌کنند، بسیار سپاسگزارم.<sup>۲</sup> امیدوارم که این تلاش ناچیز، مورد رضایت امام حیّ و حاضر حضرت حجّت ابن الحسن العسکری (ارواحنا فداه) قرار گرفته و برای طالبان علوم و معارف اسلامی مفید واقع شود.

محمد هادی بیات

مشهد مقدّس

اردیبهشت ۱۴۰۱؛ رمضان ۱۴۴۳

۱. الکافی، ج ۲، ص ۶۳۹.

۲. راه ارتباطی از طریق پیام رسان ایتا: @HadiBayat1415